

Utrikesutskottets betänkande

1983/84:18

om utvecklingen i Centralamerika och Chile

Motionerna

I motion 1983/84:766 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen uttalar sig för att regeringen söker bilda en europeisk "Contadoragrupp" i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motion 1983/84:767 av Lars Werner m. fl. (vpk), yrkandena 1, 3 och 4, föreslås

1. att riksdagen än en gång uttalar sitt kraftfulla fördömande av de brott mot de mänskliga rättigheterna som begås av diktaturregimen i Chile och sin solidaritet med det chilenska folkets kamp,

3. att riksdagen hemställer till regeringen att i Förenta nationerna ta initiativ för att skapa ett effektivt skydd för hemvändande chilenare,

4. att riksdagen hemställer hos regeringen om utarbetande av en strategi för effektiva bojkottåtgärder mot militärjuntan i Chile.

Yrkande 2 i motion 767 om humanitärt bistånd till Chile behandlas i UU 1983/84:15.

Bakgrund

Centralamerika

Krig och konflikter dominerar alltjämt bilden av Centralamerika. I *El Salvador* pågår strider mellan regeringstrupper och oppositionsgerilla. Inget militärt avgörande synes vara inom räckhåll för någondera parten. De nyss avhållna presidentvalen gav inte erforderlig majoritet åt någondera av de två huvudkandidaterna. En ny valomgång är planerad till den 6 maj.

I *Guatemala* pågår inte något öppet inbördeskrig men motsättningarna mellan militärregimen och en förföljd opposition är mycket hårda. En våg av mord, försvinnanden och annat våld drar fram över framför allt huvudstaden i Guatemala. Statskuppen i augusti 1983, då general Rios Montt ersattes som president av den tidigare försvarsministern Vicores har inte medfört någon grundläggande förändring av situationen i landet.

I *Nicaragua* råder fortfarande undantagstillstånd, motiverat av USA-stödda kontrarevolutionära attacker mot sandinistregimen från *Honduras* och *Costa Ricas* territorier. Mineringen av Nicaraguas kust har ytterligare skärpt läget. Nicaragua har fått frågan behandlad av FN:s säkerhetsråd och även tagit upp den i Internationella domstolen i Haag.

Nicaraguas regering har tillkännagivit att man ämnar häva undantagstill-

ståndet och presscensuren före det allmänna val som skall äga rum den 4 november 1984. Valen avser president, vice president och en lagstiftande församling på 90 medlemmar med en mandattid på 6 år. Valen skall enligt den antagna vallagen bli proportionella i syfte att bereda även små partier tillträde till församlingen, vars uppgift blir att utarbeta en konstitution. Vidare har tillkännagivits att oppositionen skall få möjlighet att bedriva en verklig valkampanj. Från oppositionen har dock ställts ytterligare krav i detta hänseende. Regeringen har inte gått med på att internationella observatörer får övervaka valen men har själv inbjudit observatörer från Contadora-gruppens medlemsländer och vissa politiska internationaler.

Fred och lugn i Centralamerika förutsätter en politisk lösning av konflikterna. Ett flertal försök till medling har gjorts. Det initiativ som nu har bäst förankring i området är den s. k. Contadora-gruppens fredsplan. Vid ett möte i Cancún i Mexiko i juli 1983 antog statscheferna i Colombia, Mexiko, Panama och Venezuela gemensamt en deklaration som innehöll en rad principer och konkreta förslag till fredlig lösning av regionens konflikter. Contadora-gruppens förslag har sedermera blivit ett 21-punktsprogram, som accepterats av de närmast berörda länderna Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras och Nicaragua.

Under ett möte i Panama i januari i år utvecklades planen ytterligare till ett nytt dokument, i vilket bl. a. föreslås en demilitarisering av regionen, åtgärder för en demokratisk utveckling och vissa ekonomiska insatser. Contadora-gruppens arbete fortsätter nu i tre kommissioner, för militära, politiska och ekonomiska frågor.

De fyra latinamerikanska presidenternas initiativ har fått stöd från flertalet stater i övriga Latinamerika och i Europa. USA, som till en början var avvaktande, har givit gruppen sitt allmänna stöd. Contadora-planen har även förankrats i den resolution om Centralamerika som antogs utan omröstning av FN:s generalförsamling i höstas.

Den svenska regeringen har i en rad uttalanden hela tiden stött Contadora-initiativet, senast i samband med statsminister Olof Palmes besök i Mexiko, Nicaragua och Costa Rica i februari i år och i regeringens utrikesdeklaration i riksdagen den 21 mars 1984. Det ligger väl i linje med den svenska inställningen att det första steget mot fred i Centralamerika måste vara att alla vapenleveranser, all vapentrafik och allt militärbistånd till och inom regionen upphör samt att alla de berörda ländernas suveränitet och territoriella integritet respekteras.

USA:s syn på situationen i Centralamerika och förslag till lösning av konflikterna anses väl återspeglas i den rapport som utarbetades under ledning av Henry Kissinger och som i januari 1984 överlämnades till president Reagan. Rapporten har sedermera föranlett presidenten att framlägga ett antal förslag till kongressen om militärt och ekonomiskt bistånd.

Chile

Av Sydamerikas tre stora länder – ibland kallade ABC-staterna – har Argentina numera en civil regering, och Brasilien har utvecklats i demokratisk riktning.

Chile styrs sedan mer än tio år fortfarande av en hård militärdiktatur. Den gällande konstitutionen garanterar presidentmakten åt general Pinochet till år 1989. Under år 1983 kom den interna oppositionen mot militärregeringen till särskilt kraftfullt uttryck. En rad nationella protestdagar ordnades från maj till september. I augusti bildades den demokratiska alliansen under ledning av kristdemokraten Gabriel Valdes, bestående av den demokratiska högern, kristdemokrater, socialdemokrater, radikaler och vissa socialister. Diskussioner fördes mellan regeringen och alliansen om tillåtelse av politiska partier och fria val. Det kunde en tid verka som om regimen skulle ge efter för en del av oppositionens krav. Dialogen avstannade dock utan att ha avsatst några resultat.

Utskottet

Den svenska opinionen har under lång tid följt utvecklingen i de centralamerikanska staterna mycket uppmärksam. Riksdagen har behandlat den politiska situationen i området och det svenska utvecklingssamarbetet där ett flertal gånger, senast på grundval av betänkandena UU 1982/83:2 och 20.

Sverige har upprepade gånger beklagat att kampen för demokrati och rättvisa i Centralamerika bl. a. av administrationen i USA kommit att uppfattas som en kamp mellan supermaktsintressen. Det är mot denna bakgrund som utvecklingen i Nicaragua efter sandinisternas seger med rätt eller orätt blivit något av en provosten för hela regionen. Även av detta skäl är det därför betydelsefullt att Nicaraguas regering fastställt datum för allmänna val. Det är utskottets förhoppning att valen i Nicaragua kommer att genomföras i fria och ostörda former. På så sätt kan de bidra till en fredsprocess i det övriga Centralamerika.

Som framgår av bakgrundsbeskrivningen har Contadoragruppens initiativ ett brett internationellt stöd. Detta stöd är självfallet betydelsefullt för en fredlig utveckling av situationen i Centralamerika.

I motion 766 föreslås att regeringen försöker bilda en europeisk Contadora-grupp, för att på så sätt ytterligare stödja fredssträvandena. Den svenska regeringen har fortlöpande kontakt med en rad europeiska regeringar om läget i Centralamerika. Syftet med dessa kontakter är bl. a. att utröna vilka bidrag till en politisk lösning av konflikterna de europeiska staterna skulle kunna ge. Utskottet har anledning utgå från att dessa kontakter fortsätter till stöd för Contadora-initiativet.

Samtidigt är det enligt utskottets mening viktigt att detta latinamerikanska

fredsinitiativ förblir latinamerikanskt i sin kärna. Det ger en regional karaktär åt fredsprocessen som kan visa sig vara en tillgång. Försök att skapa en europeisk Contadora-grupp skulle möjligen riskera att tillföra motsättningarna en internationellt politisk dimension som inte är önskvärd. Utskottet uttalar sitt stöd för en europeisk uppslutning kring Contadora-initiativet, men avstyrker av det angivna skälet motionens yrkande.

I motion 767 föreslås i yrkande 1 att riksdagen ännu en gång skall uttala sitt kraftfulla fördömande av brotten mot de mänskliga rättigheterna i Chile.

Sverige tillhör de länder som mest kritiskt granskat utvecklingen i Chile. I återkommande uttalanden i nationella och internationella fora har svenska regeringar fördömt den chilenska regeringens svåra brott mot de mänskliga rättigheterna i landet. Så skedde bl. a. i ett interpellationssvar lämnat av utrikesminister Lennart Bodström i riksdagen den 11 november 1983 och i anföranden i FN:s generalförsamling hösten 1983.

Utvecklingen i Chile de senaste månaderna har dessvärre inte inneburit någon förbättring av situationen för de mänskliga rättigheterna. I samband med oppositionens olika protestaktioner har ett stort antal oskyldiga chilensare blivit nedskjutna av den egna regimen:s trupper.

Sverige bör enligt utskottets mening fortsatt följa utvecklingen i Chile med uppmärksamhet. Som uttalades av ett flertal partiers representanter i den ovannämnda interpellationsdebatten kan Sverige bl. a. ge sitt stöd åt det chilenska folket genom en nära kontakt med den demokratiska oppositionen i landet. Med hänvisning till det ovan anförda torde någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida med anledning av yrkande 1 i motion 767 inte vara erforderlig, varför yrkandet i fråga avstyrks.

Vad gäller yrkande 3 i motionen om initiativ i FN för att skapa ett effektivt skydd för hemvändande chilensare får utskottet hänvisa till utrikesministerns interpellationssvar i denna fråga den 11 november 1983. Det framgår därav att vissa chilenska flyktingar omfattas av militärregeringens amnesti och därigenom har möjlighet att återvända till sitt hemland. Resebidrag kan sedan en tid utgå till de chilenska flyktingar i Sverige som önskar återvända till sitt hemland. På grund av situationen i landet torde det emellertid vara svårt att garantera återvändande chilensare säkerhet i landet. Ett för många avgörande skäl mot att återvända är också den stora arbetslösheten i landet. Sverige och andra länder verkar på det sätt som är möjligt inom FN för att förbättra situationen för de mänskliga rättigheterna i Chile. Det är snarast på den vägen man bör söka åstadkomma en trygghet för återvändande flyktingar. Yrkande 3 i motion 767 om särskilt FN-initiativ avstyrks med hänvisning härtill.

Förslag om ekonomisk bojkott mot Chile, som framförs i motionens fjärde yrkande, har behandlats flera gånger tidigare av utskottet, senast i UU 1982/83:2. I linje med den svenska uppfattningen att det är FN:s säkerhetsråd som bör besluta om ekonomiska bojkottåtgärder och att begränsade åtgärder

från enskilda länder inte torde få någon effekt, avstyrker utskottet yrkande 4 i motion 767.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motion 1983/84:766 om en europeisk Contadora-grupp, res. 1 (vpk)
2. att riksdagen avslår motion 1983/84:767, yrkandena 1, 3 och 4, om Chile. res. 2 (vpk)

Stockholm den 12 april 1984

På utrikesutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Sture Korpås (c), Carl Bildt (m), Sture Palm (s), Gunnel Jonäng (c), Sture Ericson (s), Jan Bergqvist (s), Axel Andersson (s), Sten Sture Paterson (m), Maj-Lis Lööv (s), Bengt Silfverstrand (s), Bertil Måbrink (vpk), Lars Hjertén (m), Inger Koch (m) och Ola Ullsten (fp).

Reservationer

1. Centralamerika

Bertil Måbrink (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar med "Den svenska regeringen" och på s. 4 slutar med "motionens yrkande". bort ha följande lydelse:

Utskottet finner detta förslag värt att pröva. Contadora-gruppens initiativ har utmynnat i en relativt konkret fredsplan. Arbetet på den fortsätter i tre kommissioner. Det är enligt utskottets mening väsentligt att det internationella stödet för Contadora-planen blir så omfattande att USA:s regering och de andra regeringar som lägger hinder i vägen för fredsprocessen förstår att en fredlig lösning av Centralamerikas konflikter måste sökas på den väg som Contadora-gruppen anvisar. Allt fler regeringar i Europa vänder sig nu mot USA:s politik i Centralamerika och inte minst de folkrättsstridiga mineringarna av Nicaraguas farvatten.

Med anledning av motion 766 vill utskottet därför föreslå att regeringen uppmanas ta kontakt med likasinnade regeringar i Europa i syfte att bilda en europeisk grupp till stöd för Contadora-initiativet.

dels att utskottets hemställan i moment 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med bifall till motion 1983/84:766 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en europeisk Contadora-grupp.

2. Chile

Bertil Måbrink (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "I motion 767" och på s. 5 slutar med "i motion 767." bort ha följande lydelse:

I motion 767 föreslås att riksdagen ännu en gång uttalar sitt fördömande av de brott mot de mänskliga rättigheter som begås av diktaturregimen i Chile, att regeringen i FN skall verka för att ett skydd skapas åt hemvändande chilensare och att regeringen ges i uppdrag att utarbeta en strategi för effektiva bojkottåtgärder mot militärjuntan i Chile.

Utskottet delar den beskrivning som ges i motion 767 av situationen i Chile. Riksdag och regering i Sverige har under de tio år som Pinochet-regimen suttit vid makten ofta fördömt det förtryck och de förföljelser mot oliktankande som under denna period, mer eller mindre oavbrutet, ägt rum i Chile. Sverige har i FN försökt vidmakthålla den internationella opinionen mot Chile och genom bilateral hjälp försökt lindra nöden för diktaturens offer. Många chilenska flyktingar har funnit en fristad i vårt land.

Det är självfallet betydelsefullt att Sverige på detta sätt visat sin solidaritet med det hårt prövade chilenska folket. Dessvärre har våra och andra länders ansträngningar inte haft till resultat att situationen förändrats på något avgörande sätt. Det finns därför enligt utskottets mening anledning för Sverige att även fortsättningsvis upprätthålla ett internationellt tryck på Chilejuntan. Detta kan, såsom föreslås i motion 767, ske genom fortsatta fördömanden av Chilejuntans handlande, genom att ta upp den chilenska situationen i FN:s olika organ som skall skydda respekten för mänskliga rättigheter och genom att i FN försöka få till stånd åtgärder som kan ge trygghet åt de chilensare som önskar återvända till sitt land.

Utskottet anser också att situationen i Chile utvecklats därhän att det är angeläget att få till stånd en effektiv bojkott mot Chilejuntan. Utskottet är medvetet om att det kan visa sig svårt att få enighet om samfälliga internationella sanktioner men anser inte att detta bör hindra Sverige från att åtminstone ta initiativ i den riktningen. Sverige bör också för egen del utarbeta en plan för en nationell bojkott mot Chile.

Det är utskottets uppfattning att regimen i Chile nu befinner sig i ett så trängt läge att även begränsade manifestationer kan få stor betydelse och innebära en vändning av utvecklingen i landet. Med hänvisning till det anförda får utskottet tillstyrka yrkandena 1, 3 och 4 i motion 767.

dels att utskottets hemställan i moment 2 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med bifall till motion 1983/84:767, yrkandena 1, 3 och 4, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om åtgärder mot Chile.